

МОВНА ОБ'ЄКТИВАЦІЯ КОНЦЕПТУ ВІЙНА/战争 У КЛАСИЧНИХ КИТАЙСЬКИХ ФІЛОСОФСЬКИХ ТЕКСТАХ

LINGUISTIC REPRESENTATION OF THE CONCEPT OF WAR/战争 IN CLASSICAL CHINESE PHILOSOPHICAL TEXTS

Самойлов Є.О.,

*orcid.org/0009-0006-5872-7220**аспірант кафедри східної і слов'янської філології**Київського національного лінгвістичного університету*

Статтю присвячено когнітивно-лінгвістичному аналізу концепту ВІЙНА/战争 у контексті класичної китайської філософської думки. Мета – обґрунтувати теоретико-методологічні засади когнітивного аналізу концепту ВІЙНА/战争 у класичній китайській філософії та продемонструвати виявлення ключових механізмів його мовної об'єктивації на прикладі трактату «Мистецтво війни» Сун Цзи. Дослідження спирається на три фундаментальні тексти – «Дао де цзін» Лао-цзи 《道德经》, «Мистецтво війни» Сун Цзи 《孙子兵法》 та «Лунь юй» («Аналекти») Конфуція 《论语》 – кожен з яких репрезентує унікальне епістемологічне та етичне ставлення щодо війни.

Аналіз розкриває, як ці філософські системи вплинули на концептуалізацію війни в давньокитайських філософських текстах. Особливу увагу приділено семантичним і метафоричним вимірам досліджуваного концепту, які ілюструють його функціонування в межах різних онтологічних та етичних систем. У рамках даоської космології Лао-цзи концептуалізує війну як порушення природного порядку, обстоючи принцип «у вей» (无为, недіяння). На противагу цьому, Сун Цзи трактує війну як прорахований, стратегічний процес, зумовлений раціональністю та психологічною проникливістю. Водночас Конфуцій розглядає війну в етичній площині, позиціонуючи її в рамках чесноти (德 de), ієрархічного порядку та збереження суспільної гармонії. Результати дослідження демонструють динамічну природу концепту ВІЙНА/战争 у філософських парадигмах, де зміни в етиці та управлінні зумовлюють еволюцію мовних кодів і метафоричних структур.

Дослідження виконано із застосуванням комплексної методології, що поєднує загальнонаукові принципи аналізу, синтезу, порівняння з інструментарієм когнітивної лінгвістики. Зокрема, теорію концептуальної метафори та фреймову семантику застосовано для виявлення семантичних та образних особливостей тлумачення концепту ВІЙНА/战争. Крім того, дослідження ілюструє доцільність застосування когнітивно-лінгвістичних методів для аналізу семантики концепту ВІЙНА/战争.

Ключові слова: концепт війна, когнітивна лінгвістика, семантична зміна, метафоричні моделі, мовна картина світу.

The article is devoted to the cognitive and linguistic analysis of the concept of WAR/战争 in the context of classical Chinese philosophical thought. The aim is to substantiate the theoretical and methodological foundations of the cognitive analysis of the concept WAR/战争 in classical Chinese philosophy and, on the example of Sun Tzu's treatise "The Art of War", to demonstrate the identification of key mechanisms of its linguistic objectification. The research is based on three fundamental texts – Lao Tzu's Tao Te Ching 《道德经》, Sun Tzu's Art of War 《孙子兵法》 and Confucius' Lun Yu ("Analects") 《论语》 – each of which represents a unique epistemological and ethical attitude towards war.

The analysis reveals how these philosophical systems influenced the conceptualization of war in ancient Chinese philosophical discourse. Particular attention is paid to the semantic and metaphorical dimensions of the concept of WAR/战争, which illustrate its functioning within different ontological and ethical systems. Within the framework of Taoist cosmology, Lao Tzu conceptualizes war as a violation of the natural order, advocating the principle of wu wei (无为, non-action). In contrast, Sun Tzu interprets war as a calculated, strategic process driven by rationality and psychological insight. At the same time, Confucius views war from an ethical perspective, positioning it within the framework of virtue (德 de), hierarchical order, and the preservation of social harmony. The results of the study demonstrate the dynamic nature of the concept of WAR/战争 in philosophical paradigms, where changes in ethics and governance lead to the evolution of linguistic codes and metaphorical structures.

The study was conducted using a comprehensive methodology that combines the general scientific principles of analysis, synthesis, and comparison with the tools of cognitive linguistics. In particular, the theory of conceptual metaphor and frame semantics were used to trace diachronic changes in the semantic and figurative interpretation of the concept WAR/战争.

In addition, the study illustrates the feasibility of using cognitive-linguistic methods to analyze the semantics of the concept WAR/战争.

Key words: concept of war, cognitive linguistics, semantic change, metaphorical models, linguistic worldview.

Вступ. Дослідження концептуальних основ мови є наріжним каменем сучасної лінгвістики, набуваючи особливої ваги при аналізі мовних картин світу, відмінних від західноєвропейських

моделей. Концепт ВІЙНА/战争 посідає центральне місце в аксіологічній системі будь-якої культури, проте його вербалізація та семантичне наповнення суттєво варіюються залежно від істо-

рико-культурного та філософського тла. У китайській цивілізації, де класичні філософські традиції Даосизму та Конфуціанства сформували унікальний світоглядний комплекс, поняття війни інтерпретується крізь призму ідей гармонії (和, hé), космічного порядку (道, dào) та стратегічної доцільності, яскраво представленої у трактаті «Мистецтво війни» Сун Цзи. Поверхнєве трактування лексеми «战争» (zhànzhēng) без урахування цих глибинних конотативних нашарувань неминуче призводить до редукції смислів та можливих інтерпретаційних помилок при аналізі текстів. Дослідження вербалізації цього концепту, особливо у класичних філософських текстах, є важливим для розуміння китайської мовної картини світу.

Формулювання **проблеми** полягає у складності реконструкції еволюції та специфіки концепту ВІЙНА/战争 в китайській свідомості [1]. Ця складність зумовлена як історичними змінами у філософських, політичних та соціокультурних парадигмах Китаю, так і особливостями самої китайської мови, зокрема ієрогліфічною писемністю, полісемією та усталеними метафоричними моделями [2; 12].

Відтак, **актуальність** дослідження зумовлена потребою у глибокому розумінні специфіки китайської мовної картини світу та філософської думки, що є необхідною передумовою для адекватного міжкультурного діалогу. Застосування інструментарію когнітивної лінгвістики для вивчення мовної репрезентації війни в класичних китайських текстах дозволяє реконструювати не лише семантичні структури, а й метафоричні моделі та культурні коди, що формують сприйняття цього феномену [4; 8; 9].

Короткий огляд публікацій. Питання вербалізації концептів є предметом активних лінгвістичних досліджень, зокрема у межах когнітивної лінгвістики та лінгвокультурології. Дослідники аналізують концепти як когнітивні одиниці, що відображають світогляд етносу через мовні засоби [6]. Вербалізація концепту ВІЙНА притаманна всім мовам світу та є мовною універсалією, відтак багато вітчизняних науковців займалися вивченням цієї тематики. Зокрема, Н. В. Коломієць вивчала особливості вербальної репрезентації концепту «війна» в Китаємовному політичному дискурсі [1]. О.О. Янчук [14] розглянув фреймові структури, слотом яких є концепт 战争/ВІЙНА. Проблеми інтерпретації поняття війни в контексті російської агресії в Україні дослідила Г.М. Яворська [3]. Вивчення концептуальної метафори COVID-19 з погляду критичного

метафоричного аналізу було виконано Xiaoling Zhang [15].

Аналіз стану наукової розробки проблеми показує, що сучасна когнітивна лінгвістика пропонує розгалужену теоретичну базу для розуміння взаємозв'язку мови, мислення та культури. Розробка теорій концептуальної метафори (ТКМ), фреймової семантики та ментальних просторів кардинально змінила погляд на природу значення, розглядаючи його не як фіксовану одиницю, а як динамічний, енциклопедичний та контекстуально зумовлений конструкт. Доведено, що розуміння абстрактних понять, зокрема війни, значною мірою опосередковане метафоричним структуруванням, яке проєктує досвід із більш конкретних перцептивних та тілесних доменів [9]. Аналіз фреймів показав, що лексичні одиниці активують цілісні системи знань, що виходять за рамки словникових визначень.

Попри наявні дослідження, проблема системної історичної трансформації концепту ВІЙНА/战争 у китайській мовній свідомості, особливо в її зв'язку з класичною філософською думкою та з використанням інструментарію сучасної когнітивної лінгвістики, залишається недостатньо висвітленою. Попередні роботи часто фокусуються на окремих аспектах або не застосовують комплексний діахронічний та когнітивний підхід для аналізу саме класичних текстів як джерела формування базових концептуальних структур. Отже, невирішеним залишається питання створення цілісної теоретико-методологічної моделі для аналізу еволюції вербалізації концепту ВІЙНА/战争 на основі класичної китайської філософії засобами когнітивної лінгвістики.

Мета статті полягає в обґрунтуванні теоретико-методологічних засад когнітивно-лінгвістичного дослідження вербалізації концепту ВІЙНА/战争 в класичних китайських філософських текстах та апробації запропонованого інструментарію шляхом виявлення ключових когнітивних механізмів (семантичних фреймів, метафоричних моделей) його вербалізації у трактаті «Мистецтво війни» Сун Цзи. Даний етап дослідження розглядається як основа для подальшого поглибленого вивчення специфіки концептуалізації війни в інших основоположних філософських текстах Давнього Китаю, зокрема «Дао де цзін» та «Лунь юй».

Для досягнення мети визначено такі **завдання**:

1. Проаналізувати ключові теоретико-методологічні засади когнітивної лінгвістики (зокрема, теорію концептуальної метафори та фреймову семантику) стосовно їхньої релевантності для

дослідження мовної об'єктивації концептів у класичних філософських текстах.

2. Схарактеризувати концепт ВІЙНА/战争 як складну когнітивну та культурно зумовлену одиницю в китайському контексті, що інтегрує філософські, історичні та мовні аспекти.

3. Представити основні методологічні підходи когнітивної лінгвістики (теорію концептуальної метафори, фреймовий аналіз), релевантні для вивчення вербалізації концепту ВІЙНА/战争 у трактаті «Мистецтво війни» Сун Цзи.

Методологічну основу роботи становить комплексний підхід, що інтегрує загальнонаукові методи пізнання (аналіз, синтез, порівняння, системний підхід, принцип історизму) з інструментарієм когнітивної лінгвістики. Теоретичним підґрунтям слугують ключові положення теорії концептуальної метафори (Дж. Лакофф, М. Джонсон), фреймової семантики (Ч. Філлмор). Аналіз мовного матеріалу здійснюється за допомогою методів концептуального аналізу (для виявлення метафор та фреймів), дескриптивного та інтерпретаційного методів, а також елементів дискурсивного аналізу для врахування контекстуальних особливостей вербалізації концепту. Принцип історизму забезпечує розгляд концепту в його діахронічному вимірі в межах класичної філософської традиції.

Об'єкт дослідження – концепт ВІЙНА/战争, об'єктивований у мовних засобах класичних китайських філософських текстів та ширше – в китайській мовній і культурній свідомості.

Предметом дослідження обрано вербалізацію та когнітивно-лінгвістичні особливості (включаючи структуру, семантику, метафоричні моделі) концепту ВІЙНА/战争 у трактаті «Мистецтво війни» Сун Цзи як репрезентативному джерелі для вивчення однієї з ключових філософсько-стратегічних парадигм Давнього Китаю.

Результати та обговорення. Світогляд Китаю на війну та мир сформований його філософською спадщиною, що культивувалася протягом тисячоліть. Центральними для нього є три основоположні парадигми, кожна з яких приносить свій внесок у різні перспективи, які сформували розуміння Китаєм конфлікту, гармонії та управління:

Конфуціанство, започатковане Конфуцієм (551–479 рр. до н. е.), наголошує на критичній важливості соціальної гармонії, етичного управління та моральної чесності. Сам Конфуцій наголошував на концепції ren (仁), або доброзичливості, як основу справедливого правління, стверджуючи, що правитель, який керується чеснотою, природним чином надихає на вірність і мир. Отже,

у конфуціанській парадигмі війна розглядається як останній засіб, який можна розпочати лише тоді, коли вичерпано всі шляхи морального переконання та дипломатичних переговорів [7].

Даосизм, що приписується легендарному мудрецю Лао-цзи і виражений у «Дао де цзін», представляє контрастну, але взаємодоповнюючу перспективу. Центральним у даосській думці є концепція wu wei (无为), або бездіяльності. Даосизм розглядає війну як порушення природного порядку, чого слід уникати, коли це можливо. Згідно з даоською філософією, ідеальний правитель – це той, хто керує, узгоджуючись із dao (道), дозволяючи речам розвиватися природним чином без силового втручання. У цьому сенсі мир досягається не через активне прагнення, а через інертність, відсутність дій, які б порушили природний баланс [11].

Ймовірно, найвпливовішим китайським текстом про війну є «Мистецтво війни» Сун Цзи, основоположна робота, яка вийшла за межі свого історичного контексту та стала наріжним каменем у формуванні військової стратегічно-філософської думки китайського народу [18]. Як стверджував стратег: «Той, хто здобув сто перемог у ста поєдинках – не герой; героїзм – підкорити антагоністське військо взагалі без боротьби» [2, с. 14], що відображає синтез прагматичного та етичного аспектів війни в китайській традиції. Його наголос на адаптивності, інтелекті та психологічній проникливості підкреслює стратегічний підхід, спрямований на збереження миру шляхом мінімізації руйнівності війни.

Синтез цих філософських традицій – наголос конфуціанства на моральному управлінні, захист даосизмом відмови від дій і стратегічний підхід Сун Цзи – створив складний і різноманітний китайський світогляд на війну та мир. Оскільки поточна китайська державотворча політика апелює до історично-філософських надбань стародавніх династій, адаптуючи їх під виклики сучасної національної держави, ці основоположні філософії продовжують бути джерелом її зовнішньо- та внутрішньодержавної стратегічної культури та підходу до міжнародних відносин [7].

Усі мови містять унікальні форми, притаманні лише певному культурному й мовному середовищу. Такі ментальні явища можна назвати **концептами**, і хоча суперечки про це поняття часто відображають глибоко протилежні підходи до вивчення розуму, мови і навіть самої філософії. Концепт можна охарактеризувати, як щось задумане в розумі: думка, поняття [5], які, хоча й можуть мати універсальний характер, набува-

ють специфічного змісту в кожній мовній спільноті. Концепт, будучи складником не лише мовної, а й загальної картини світу, виступає, як будівельний матеріал думок, розкриває своєрідність когнітивного сприйняття, підкреслюючи відмінності між культурами. Отже, має вирішальне значення для таких психологічних процесів, як категоризація, висновок, пам'ять, навчання та прийняття рішень [13].

Один з провідних когнітивних лінгвістів, Рональд В. Лангакер, зазначав, що значення у когнітивній лінгвістиці ототожнюється з процесом концептуалізації, який полягає у ментальному структуруванні людського досвіду [10]. Відповідно, завдання лінгвістичної семантики виходить за межі простого опису лексичних одиниць і охоплює структурний аналіз та точний опис абстрактних сутностей, таких як думки й концепти [4, с. 30].

Когнітивний підхід у лінгвістиці розглядає мову як відображення процесів мислення, організованих у межах загальної когнітивної системи людини. Сучасні дослідження у галузі когнітивної лінгвістики підкреслюють, що концепти, такі як ВІЙНА/战争, не є лише абстрактними лексико-семантичними одиницями, а й тісно пов'язані з ментальними моделями, культурними нормами та історично сформованими уявленнями [9; 10]. У китайській мовній свідомості, де історичні, культурні та філософські традиції вплинули на формування унікальних концептуальних структур, аналіз концепту ВІЙНА/战争 з позиції когнітивного підходу дозволяє розкрити не лише семантичні, але й метафоричні та символічні виміри цього явища.

Основою когнітивного підходу є припущення, що ментальні процеси, що лежать в основі вироблення та використання мови, організовані за принципами категоризації, прототипізації та метафоризації. За твердженням Дж. Лакоффа та М. Джонсона [9], наш досвід світу структуровано через концептуальні метафори, які впливають на спосіб, у який сприймається і описується реальність. Так, поняття «війна» може бути відображено через різноманітні метафори, наприклад, як «буря», «зламаний баланс», «битва за виживання», що відображають як фізичний, так і психологічний виміри конфлікту.

У своїй праці *The Body in the Mind: The Bodily Basis of Meaning, Imagination, and Reason* М. Джонсон [8] вводить поняття образ-схеми для опису передконцептуальної структури нашого досвіду, яка формує концептуальну структуру. Образ-схеми виникають із перцептивного дос-

віду, взаємодії зі світом, переважно на рівні наших тілесних рухів у просторі, маніпуляцій з об'єктами та перцептивної взаємодії [8].

Джордж Лакофф був одним із тих, хто запровадив Теорію концептуальної метафори (*Conceptual Metaphor Theory*, CMT) – фундаментальне положення когнітивної лінгвістики. Основи CMT були представлені у роботі – *Metaphors We Live By* [9]. У цій теорії метафори розглядаються не як звичайний стилістичний засіб, а як фундаментальна складова людського мислення.

Досліджуючи такі стародавні й складні культури, як китайська, необхідно обережно аналізувати багатозначні значення, якими насичені її концепти. Особливу увагу слід приділяти таким концептам, як ВІЙНА/战争, які на перший погляд можуть видаватися універсальними, але водночас мають у собі унікальні культурні коди. Значення, передане від однієї культури до іншої, нерідко може бути втрачено або інтерпретоване в інший спосіб. Це підтверджує необхідність комплексного підходу до аналізу концептів, які відіграють ключову роль у міжкультурній комунікації.

Визначення концепту не полягає лише у фіксації певного набору характеристик, які можуть бути застосовані до нього. Дж. Лакофф зауважував, що подібний підхід можливий у наукових і технічних сферах, проте в загальному випадку концепти визначаються через прототипи та зв'язки між ними. Таким чином, концепти, що формуються на основі людського досвіду, мають радше динамічну, відкриту структуру, ніж жорстко закріплене значення [9, с. 125].

Якщо концепт будується на основі кількох метафор, різні метафоричні структури інтегруються у взаємопов'язану систему [9, с. 86].

Прикладом такого явища є концепт СУПЕРЕЧКА (ARGUMENT), який наводить Дж. Лакофф. В академічному чи правовому дискурсі цей концепт пов'язаний із поняттям «раціональності», що суттєво відрізняється від буденної, часто емоційно забарвленої суперечки. «Раціональна» суперечка передбачає наявність чіткої тактики: формулювання передумов, наведення підтверджувальних доказів та логічне обґрунтування висновків. Водночас буденна суперечка значно менш структурована. Ці додаткові обмеження визначають РАЦІОНАЛЬНУ СУПЕРЕЧКУ як окрему категорію в межах загального концепту СУПЕРЕЧКА [9, с. 87].

Для підтвердження цієї теорії розглянемо концепт ВІЙНА/战争 у двох контекстах його використання, що демонструють його динамічність

та здатність до концептуального розширення залежно від середовища.

У першому контексті *американська «економіка війни»* [16] концепт ВІЙНА/战争 використовується в метафоричному значенні, що відображає економічні процеси, які відбуваються під впливом військових конфліктів або логіки ведення війни. Термін «战争经济学» («економіка війни») вказує на специфічний економічний порядок, коли ресурси мобілізуються, виробничі процеси трансформуються, а ринок адаптується до військових потреб. Використання концепту ВІЙНА/战争 у цьому випадку передає ідею тотального впливу війни на соціально-економічні аспекти життя.

У другому контексті «烹制战争» («готування війни») [17] використано метафору *готування їжі* для позначення процесу підготовки до війни. Подібна метафора відображає уявлення про те, що війна є складним процесом, що потребує ретельної підготовки, поетапного планування та досконалості компонентів, тобто політичних, економічних і стратегічних чинників.

Обидва приклади засвідчують, що концепт ВІЙНА/战争 не є статичним. Він адаптується відповідно до контексту та комунікативного задуму мовця, зберігаючи базові значення, але водночас набуваючи нових інтерпретацій через метафоричне розширення. Це підтверджує тезу про відкриті природу концептів, які можуть комбінувати різні когнітивні моделі в межах однієї мовної системи [9, с. 107].

Застосування інструментарію когнітивної лінгвістики до аналізу вербалізації концепту ВІЙНА/战争 у канонічних текстах класичної китайської філософії, зокрема у «Мистецтві війни» Сун Цзи, дозволяє здійснити деконструкцію його багатовимірної семантичної структури та виявити імпліцитні когнітивні механізми, що лежать в основі його концептуалізації. Дані, отримані в результаті аналізу першоджерела, підтверджують тісний зв'язок між філософськими постулатами, культурними пресупозиціями та мовними засобами їх вираження.

Сун Цзи постулює війну як раціонально керований процес («兵者，诡道也» – bīng zhě, guǐ dào uě; «Війна – це шлях обману») [18, с. 7], що вимагає глибокого аналізу («夫未战而庙算胜者，得算多也» – fū wèi zhàn ér miào suàn shèng zhě, dé suàn duō uě; «Хто виграв битву, той робить багато розрахунків... ще до битви») [18, с. 7], стратегічного розрахунку та психологічної переваги. Ці філософсько-стратегічні засади безпосередньо впли-

вають на когнітивну структуру та метафоричне оформлення концепту ВІЙНА/战争.

У зв'язку з цим, розглянемо **семантичний фрейм ВІЙНА/战争**, що інтегрує енциклопедичні знання про природу конфлікту. Аналіз тексту Сун Цзи дозволяє деталізувати компоненти цього фрейму, виявляючи акценти, характерні саме для стратегічної парадигми:

Способи: Набувають особливої ваги *стратегія, обман, маніпуляція*. Текст рясніє прикладами тактичної хитрості: «能而示之不能，用而示之不用，近而示之远，远而示之近» (néng ér shì zhī bù néng, yòng ér shì zhī bù yòng, jìn ér shì zhī yuǎn, yuǎn ér shì zhī jìn; «здатний – показуй нездатність; дієш – показуй бездіяльність; близько – показуй, що далеко; далеко – показуй, що близько») [18, с. 7]. Також детально описується використання «нормальної» (zhèng, 正) та «екстраординарної» (qí, 奇) сили «凡战者，以正合，以奇胜» – (fán zhàn zhě, yǐ zhèng hé, yǐ qí shèng) [18, с. 51].

Обставини: Ключове значення надається аналізу п'яти факторів (道 dào – шлях/мораль, 天 tiān – небо/час, 地 dì – земля/місцевість, 将 jiàng – полководець, 法 fǎ – закон/метод) та семи розрахунків. Особлива увага приділяється адаптації до місцевості (地 dì) та часу/умов (天 tiān).

Агенти: Роль полководця (将 jiàng) є центральною; його якості – мудрість (智 zhì), надійність (信 xìn), гуманність (仁 rén), мужність (勇 yǒng), суворість (严 yán) – визначають успіх. Важливим є аспект психології супротивника та власних воїнів.

Оцінка: Хоча війна є «великою справою для держави» («兵者，国之大事，死生之地，存亡之道» – bīng zhě, guó zhī dà shì, sǐ shēng zhī dì, cún wáng zhī dào) [18, с. 3], вона розглядається переважно інструментально, як засіб досягнення перемоги та збереження держави, а її етичність відступає на другий план перед ефективністю.

Отже, досліджуваний семантичний фрейм, активований текстом Сун Цзи, структурує війну як складну систему взаємопов'язаних змінних, що вимагає не так героїзму, як інтелектуального аналізу та майстерного управління.

У контексті нашого дослідження убачається доцільним розглянути **метафоричні моделі концепту ВІЙНА/战争**. Сун Цзи активно використовує концептуальні метафори для пояснення абстрактних стратегічних принципів через більш конкретні та зрозумілі образи:

ВІЙНА – ЦЕ ВОДНИЙ ПОТІК (水, shuǐ): Ця центральна метафора ілюструє принципи адаптивності, плинності та використання рельєфу/

ситуації: «夫兵形象水，水之形，避高而趋下，兵之形，避实而击虚» (*fū bīng xíng xiàng shuǐ, shuǐ zhī xíng, bì gāo ér qū xià, bīng zhī xíng, bì shí ér jī xū*; «Військо за формою подібне до води: вода уникає висот і прямує вниз, військо уникає сильного і вдаряє по слабкому») [18, с. 42]. Вона підкреслює ідею відсутності постійної форми чи тактики («兵无常势，水无常形» – *bīng wú cháng shì, shuǐ wú cháng xíng*) [18, с. 42], наголошуючи на необхідності динамічної сутності ведення війни, відповідно діям супротивника та обставинам. Вода також символізує нестримну силу накопиченого потенціалу (*shì*, 势): «胜者之战，若决积水于千仞之溪者，形也» (*shèng zhě zhī zhàn, ruò jué jī shuǐ yú qiān rèn zhī xī zhě, xíng yě*; «Битва переможця подібна до прориву накопиченої води у прірву тисячі жень – це форма/диспозиція») [18, с. 27].

ВІЙНА – ЦЕ РАЦІОНАЛЬНИЙ РОЗРАХУНОК / ВИМІРЮВАННЯ: Ця модель проявляється в акценті на аналізі та плануванні перед битвою («庙算» – *miào suàn*, розрахунки у храмі предків), а також у системі оцінки військової сили, що включає вимірювання (度 *dù*), оцінку ресурсів (量 *liàng*), чисельність (数 *shù*), порівняння (称 *chēng*) та визначення перемоги (胜 *shèng*). Війна постає як проблема, що потребує точного вимірювання та логічного вирішення.

СТРАТЕГІЧНА ПЕРЕВАГА (*shì*, 势) – ЦЕ НАКОПИЧЕНА ПОТЕНЦІЙНА ЕНЕРГІЯ: Сун Цзи використовує яскраві природні та механічні метафори для пояснення абстрактного поняття *shì*/势 (стратегічний потенціал, імпульс, перевага):

ПОТІК, ЩО ЗНЕСЕ КАМІННЯ: «激水之疾，至于漂石者，势也» (*jī shuǐ zhī jí, zhì yú piāo shí zhě, shì yě*; «Стрімкість бурхливої води, що досягає того, що несе каміння – це *shì*») [18, с. 33].

УДАР ХИЖОГО ПТАХА: «鸷鸟之疾，至于毁折者，节也» (*zhì niǎo zhī jí, zhì yú huǐ zhé zhě, jié yě*; «Стрімкість хижого птаха, що досягає того, що розтрощує [здобич] – це *jié* [ритм/темп]») [18, с. 33].

НАТЯГНУТИЙ АРБАЛЕТ: «势如扩弩，节如发机» (*shì rú kuò nǚ, jié rú fā jī*; «*Shì* подібне до натягнутого арбалета;») [18, с. 33].

КОЧЕННЯ КРУГЛОГО КАМІННЯ/КОЛОД З ГОРИ: «故善战人之势，如转圆石于千仞之山者，势也» (*gù shàn zhàn rén zhī shì, rú zhuǎn yuán shí yú qiān rèn zhī shān zhě, shì yě*; «Тому *shì* того, хто вправний у веденні бою, подібне до кочення круглого каміння з гори у тисячу жень – це *shì*») [18, с. 34]. Ці метафори концептуалізують *shì* як природну силу, яку можна накопичувати та

вивільняти у потрібний момент, використовуючи обставини.

Як демонструє приклад Сун Цзи, концепт ВІЙНА/战争 реалізується через широкий спектр лексичних одиниць та виразів, що відображають його полісемію та прагматичну гнучкість. Акцент зміщується від війни як тотального конфлікту до війни як мистецтва обману, психологічної маніпуляції та раціонального управління ресурсами.

Подальші дослідження повинні систематично аналізувати лексичний та граматичний рівні вербалізації концепту ВІЙНА/战争 у повному корпусі класичних текстів (включаючи «Дао де цзін» та «Лунь юй»), застосовуючи методи корпусної лінгвістики та порівняльний аналіз для виявлення як спільних когнітивних моделей, так і специфічних відмінностей між різними філософськими школами. Це сприятиме створенню більш цілісної та емпірично обґрунтованої моделі еволюції концепту війни в китайській мовній свідомості.

Висновок. Таким чином, когнітивний підхід виступає важливим методологічним інструментом, який сприяє комплексному аналізу і внутрішньомовних процесів, і зовнішніх культурних впливів, що формують поняття ВІЙНА/战争. У контексті глобалізації та зростання міжкультурних контактів такі дослідження набувають особливої актуальності, адже вони дозволяють зрозуміти механізми перекладу культурних уявлень через призму мови та когнітивних процесів.

Розуміння концепту ВІЙНА/战争 активує складні семантичні фрейми, які, відповідно до теорії Ч. Філлмора, включають не лише знання про військові дії, але й ширші енциклопедичні знання про соціальний та космічний устрій, етичні норми (чеснота 德 *de*), принципи управління та стратегічного мислення. Концептуалізація війни в китайській традиції невіддільна від базових філософських категорій шляху (道, *dào*), гармонії (和, *hé*) та природного порядку, що формує її специфіку порівняно із західними концептуальними системами.

Застосування інструментарію когнітивної лінгвістики, зокрема теорії концептуальної метафори та фреймової семантики, дозволило виявити ключові когнітивні механізми, що структурують розуміння війни. Було ідентифіковано домінантні метафоричні моделі, такі як ВІЙНА – ЦЕ ВОДНИЙ ПОТІК (水, *shuǐ*), ВІЙНА – ЦЕ РАЦІОНАЛЬНИЙ РОЗРАХУНОК, ВІЙНА – ЦЕ ІНСТРУМЕНТ ВІДНОВЛЕННЯ ПОРЯДКУ, ВІЙНА – ЦЕ МОРАЛЬНЕ ВИПРОБУВАННЯ, та ВІЙНА – ЦЕ НЕБЕЗПЕЧНА СПРАВА / ВОГОНЬ. Аналіз тексту «Мистецтва війни» Сун Цзи надав

конкретні приклади вербалізації цих моделей, зокрема через акцентування на адаптивності (метафора води), розрахунку («庙算» – *miào suàn*), обмані («诡道» – *guǐ dào*) та використанні стратегічної переваги (*shi*, 勢), концептуалізованої через метафори природних сил.

Результати дослідження підкреслюють важливість урахування когнітивних механізмів та культурно-філософського контексту при інтерпретації текстів та концептів, що належать до відмінних

лінгвокультур. Перспективи подальших досліджень полягають у поглибленому аналізі конкретних класичних текстів, застосуванні інтегративних методологій, що поєднують когнітивні та дискурсивні підходи, а також у проведенні порівняльних студій для виявлення універсальних та специфічних аспектів концептуалізації війни. Це сприятиме не лише розвитку когнітивної лінгвістики та синології, але й поглибленню міжкультурного взаєморозуміння.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Коломієць Н. В. Вербалізація концепту «війна» у китаємовному політичному дискурсі. *Science and Education a New Dimension. Philology*. 2019. Vol. VII, № 63, iss. 212 с. URL: <https://seanewdim.com/wp-content/uploads/2021/04/Verbalization-of-the-concept-war-in-Chinese-language-political-discourse-N.-V.-Kolomiiets.pdf> (дата звернення: 07.05.2025).
2. Сунь-дзи. Мистецтво війни / пер. з давньокит. С. Лесняк. Львів : Видавництво Старого Лева, 2015. 112 с.
3. Яворська Г. М. Концепт «війна»: семантика і прагматика. *Стратегічні пріоритети. Серія: Філософія*. 2016. № 1 (38). С. 14–23.
4. Cognitive Linguistics: Basic Readings / ed. by D. Geeraerts. Berlin : Walter de Gruyter, 2006. 485 p.
5. Concept. *Merriam-Webster.com dictionary*. URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/concept> (дата звернення: 07.05.2025).
6. Fauconnier G., Turner M. The way we think: Conceptual blending and the mind's hidden complexities. New York : Basic Books, 2003. 464 p.
7. Huang M. Confucian Culture and Democratic Values: An Empirical Comparative Study in East Asia. *Journal of East Asian Studies*. 2024. Vol. 24, № 1. P. 71–101. DOI: <https://doi.org/10.1017/jea.2023.23>.
8. Johnson M. The Body in the Mind: The Bodily Basis of Meaning, Imagination, and Reason. Chicago : University of Chicago Press, 1987. 284 p.
9. Lakoff G., Johnson M. Metaphors We Live By. Chicago : The University of Chicago Press, 1980. 256 p.
10. Langacker W. R. Foundation of Cognitive Grammar. Vol. 1: Theoretical Prerequisites. Stanford : Stanford University Press, 1987. 540 p.
11. Laozi. Tao Te Ching / trans. by S. Addiss, S. Lombardo. Indianapolis : Hackett Publishing Company, 1993. 128 p.
12. Lewandowska-Tomaszczyk B. Polysemy, Prototypes, and Radial Categories. *The Oxford handbook of Cognitive Linguistics* / ed. by D. Geeraerts. Oxford : Oxford University Press, 2007. P. 139–169.
13. Margolis E., Laurence S. Concepts. *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* / ed. by E. N. Zalta, U. Nodelman. Fall 2023 ed. Stanford University. URL: <https://plato.stanford.edu/archives/fall2023/entries/concepts/> (дата звернення: 07.05.2025).
14. Yanchuk O. O. "The Concept 战争 / WAR as a Slot in Frame Structures in Chinese Media Discourse," *Kyiv National Linguistic University, Ukraine*. DOI: 10.32589/2311-0821.1.2024.309643. Available: <https://orcid.org/0009-0004-7224-1839>.
15. Zhang X. Conceptual Metaphor Research on COVID-19 from the Perspective of Critical Metaphor Analysis. *Modern Linguistics*. 2024. Vol. 12, № 2. P. 1086–1094. DOI: <https://doi.org/10.12677/ML.2024.122146>.
16. 上合组织秘书长：期待即将举行的撒马尔罕峰会取得丰硕成果. 人民网. 11.09.2024. URL: <http://world.people.com.cn/n1/2024/0911/c1002-40317923.html> (дата звернення: 07.05.2025).
17. 王毅会见伊朗外长阿卜杜拉希扬. 人民网. 19.09.2024. URL: <http://world.people.com.cn/n1/2024/0919/c1002-40323260.html> (дата звернення: 07.05.2025).
18. 孙子. 《孙子兵法》, 驻宇赛等译注. 北京: 中华书局, 2007, (中华经典藏书).